

Jeppes - sådan set

Poul Malmkjær sætter spørgsmålstegn ved filmatiseringen af »Jeppes på bjerget«, som han finder for misantropisk og for ubarmhjertig

Lad det være sagt straks. Jeg kan ikke stemme med i det store kor af dagbladskritikere, der begejstredes over »Jeppes på bjerget«. Jeg kan se, at der er sat mange og store sejle til, og at der er arbejdet dygtigt og med idé på mange leder af filmen, ligesom jeg også har fornemmet, at viljen til succes har været til stede, men, men, men.

De mange og store sejle er sat til for at skabe en på én gang respektabel og attraktiv jubilæumsfilm for »verdens ældste, endnu producerende filmselskab«, Nordisk Films Kompagni, og det er sket med omtanke. Først har man valgt et folkekært, inderligt dansk skuespil, på forhånd elsket af alle og det vil sige også af dem, som faktisk ikke kender det. Så har man engageret en respekteret og idérig instruktør, Kaspar Rostrup, der har uomtvistelige succes'er på teater og TV bag sig – bl.a. en bemærkelsesværdig tyolkning af »Jeppes på bjerget« på Det ny Teater (1971), og som har vist filmen så stor interesse, at han var fæl på en filmoptagelse før han gik i gang med denne sin første film. Endelig valgte man Buster Larsen til titelrollen, Buster Larsen, kendt og elsket bl.a. for teaterrollen som Jeppes. Og endelig stablede man så 7 millioner private såvel som Filminstituts-kroner sammen til »Danmarks hidtil dyreste film«. Den skulle være godt og vel i kassen.

Men for at tage det sidste først. Det er der nemlig gjort en del PR ud af. »Jeppes på bjerget« ligner ikke 7 millioner kroner. Den viser ikke de mange penge i »production value«. Der har været skrevet forlods om sager som f.eks. madkonsulentens medvirken, men filmen viser næppe andet og mere end hvad et gedigent køkken kan opvise en almindelig onsdag, hvis man vil have det lidt festligt.

Kostymerne er gode, men ikke overdådige, hvad ingen heller forlanger. Dekorationerne er gennemførte og vældigt diskrete på en god måde med undtagelse af den store lade, der bliver et stykke bondsk Kafka, men bruges de gode dekorationer til noget særligt? Der er mange medvirkende og en del staffage, men ikke for de store beløb. Det tekniske er i orden, men der er ingen mageløse, ressourcekrævende special effects værd at tale om. Jeg tænker stadig på, at 7 millioner er mere end det dobbelte af prisen for en gennemsnitlig dansk film. For danske forhold er det en stor satsning.

Denne satsning har så skullet give bonus i form af en film, der på sine kvaliteter kunne leve som filmatiseringen af »Jeppes på bjerget«, en film man kunne vise igen og igen for hver ny generation. Dette motiv tillægger jeg produktionsselskabet, ikke instruktøren. Bestemt ikke. Kaspar Rostrup har stuk-

ket fingeren i jorden og lugtet, hvor langt vort syn på Holbergs komedie kunne bære. »Jeppes på bjerget« er traditionelt en komedie, men tidens tand har unægtelig gnavet slemt i dens morale, så slemt at man idag kan filmatisere den uden at nogen gør vrøvl over udledelsen af baronens opsummerende morale til slut. I vor tid er det intet særsyn at skarn kommer til ære og at der ryger et par finker af panden desårsag. Der er skam også folk af stand, som i vore dage kommer ned med nakken, og de derved spildte finker er måske lidt lettere at samle op og sluge. Hovmod står for fald og skadefryden er stadig den fejreste fugl i junglen. Så vi kan ikke idag se med passende uskyldige øjne på komediens oprindelige konflikt. I vor tid er den hyppigst citerede replik netop »Folk siger vel i herredet, at Jeppes drikker, men de siger ikke, hvorfor Jeppes drikker...« fra 1. akts 3. scene, og selv om Jeppes dernæst giver sin forklaring på det, så må den forekomme dagens danskere ganske privat og uden blik for de store sammenhænge. Jeppes mærker tæskene fra Nille og pryglene fra ridefogeden og ved, at degnen har gjort ham til hanrej, »må jeg da ikke bruge de midler, som naturen har givet os til at bortdrive sorg med?« Den sociale indignation mangler, må vi mene.

Og den sociale indignation er pokkers svær at lægge ind i en komedie om en fyldebøtte, der viser sig at være et dumt svin, da han for et stund kommer til ære og værdighed, eller i hvert fald til penge og magt.

Hvad har Kaspar Rostrup da grebet og gjort i. Først har han erstattet den komiske fyldebøtte med en ganske skræmmende alkoholiker, der for længst har passeret det stadium, hvor det drejer sig om at »bortdrive sorg« eller opnå »Corrasie«. Det er imponerende gennemført og imponerende spillet. Det er dramaturgisk sket bl.a. ved at udlade store dele af Jeppes traditionelt grinagtige enetale efter de første par glas hos Jacob

Buster Larsen som Jeppes

Skömager, og senere ved helt at stryge Jeppes opvågningen på møddingen, igen et traditionelt komisk »nummer«, der kan spilles prægtigt, og som kan bibringe tilskueren en bedrøvelig skadefryd, som det er svært at kimse ad. Læg også mærke til, hvor få »numre« der er tilbage i sekvensen med Jeppes opvågningen i baronens seng, hvor Kaspar Rostrup i stedet understreger den angstbandede forvirring.

Dernæst har han uddybet det sociale svælg mellem Jeppes og Baronens og samtidig søgt at påvise, at de menneskelige svagheder spinder det nydeligste spindelvæv over dette svælg, men at spindelvæv ikke er nogen bro. Fra begyndelsen demonstreres svælgene i bastante kontrasteringer af bøndernes hoveri i marken under ridefogedens barske opsyn med Baronens opvågningen, der er blevet en ambitiøs dansk udgave af Roscellinis skildring af morgenhoffet i »La prise de pouvoir par Louis XIV« udsat for landadel og en sippet Arthur Jensen, og i slutningen ramler Baronens i gulvet under et drukgilde med sine standsfæller. De ydre manerer og vilkår skiller skam Jeppes og Baronens, men ubarmhjertigheden, umoralen og råheden er ens i kroen som på slottet.

Kaspar Rostrup har rensset skuespillet for elementer, som ikke kun har med den formildende morskab at gøre. Jeppes tro på sin egen glans og herlighed forstyrres i skuespillet af som han siger »forbandede bondegriller«. Det er helt neddæmpet i filmen, og det er dog ellers det, som sætter ham i stand til at afsløre ridefogedens bedrag overfor Baronens. Han afsløres i filmen, men det sker med en logik, der ikke er specielt knyttet til Jeppes forhåndsviden fra sit tidligere liv som hovbonde. Blandt de mange meget tidsbundne elementer i skuespillet har man fornuftigt luget kraftigt ud. De falske lægers groteske eksempler på helbredelse af indbildt syge var vel engang en grinagtig satire over lægekunstens hokus-pokus indtil man opfandt psykiatrien og ødelagde den joke for Holberg.

Men samtidig med denne rensning er spillet blevet tilført scener, som skal tjene nytolkningen. Jeppes snak om sin egen person, der oprindeligt forekommer i en enetale og i snakken med Jacob Skömager, er for en dels vedkommende lagt ud i en scene, der viser en pause i markarbejdet. Det giver lidt indblik i det landskabelige miljø og samtidig mulighed for at vise ridefogedens råhed. Han er tydeligt en klasseforræder, der samtidig bedrager den, han tjener. Hans tur i spjældet til slut er ligeledes en tilføjelse, men i den forbindelse må man logisk savne en straf til sekretæren. Der er tidligere gjort en del ud af at vise de tos komplot, og in-

struktøren viser klart, at Erich Lakaj har afluret dem. Denne Erich Lakaj er iøvrigt udbygget til at være en slags identifikationsobjekt, en betragter, der kan føre os med rundt, og som vi gerne ville tillægge mere holdning og indignation, end han rent faktisk får lov at vise. Det er ham, der får ideen til spasen; han leger med og forskrækkes på et tidspunkt da legen er ved at blive farlig for Baronens (og dermed for ham selv). Han leder og fordeler morskaben på Jeppes bekostning. Han ser alt og kommenterer så lidt som muligt. Men han samler Baronens op fra gulvet i slutningens druktur.

De stærkeste tilføjelser er dog sket for at

Kurt Ravn, Søren Carlsbæk og Jørgen Klos bag Margrethe Koytu og Buster Larsen

understrege de sociale og moralske forskelle personerne imellem. Jeg har nævnt ridefogedens afstraffelse af bønderne i marken. Nævnes bør også understregningen af Jacob Skomagers hensynsløse udnyttelse af bøndernes drikfældighed. Poul Møller spiller ham stærkt og det sker i tunge, mættede billeder af lavloftet gridskhed og gnidder. Samtidig har Rostrup understreget det ved at indføje endnu en person, nemlig Jacob Skomagers gamle mor, der i sin seng krammer pengekasen og som veltilfreds skåler med sin søn, da han har narret alle pengene fra Jeppe. Disse stærke tilføjelser kommer hyppigst frem i filmens tone, der er rå og ubarmhjertig. Den forskrækkede tydeligvis det familiepublikum, jeg så filmen sammen med. Der er ingen jovialitet eller kolorit over drikkeriet, møddingen er stinkende konkret, spisescenen er ulækker, og det får endda være. Men scenerne med Nille er ubarmhjertige. Her er ingen mindelser om folkekomediens Xantipper. Nille er en husbondemishandler af ledeste art, og hendes jamren ved Jeppes galge gør hende kun endnu værre. Manden Magnus, der afslører

sandheden bag Jeppes Paradis-historie i slutningen, er puttet ind hist og pist i filmen som en bissekrammer, der hele tiden synes på vej til at kommentere handlingen. Det sker ikke. Men i slutningen skal han bidrage til filmens gennemgående tone ved også fysisk at få Jeppe i gulvet. Der er ingen forsonende momenter. Selv små scener skal understrege tonen. Benny Bjerregaards »under-lakaj« må jukke i lort til anklerne (i nærbillede) for at hente Jeppe på møddingen, maden skal sjaskes ud over det hele, lortet tørres af på husmuren, og Nille og børnene stilles op i et billede, der er som hentet ud af en sovjetisk film anno 1955 om

hed, det eneste, der virkelig skiller ham fra hoben og især fra Jeppe. Gårdens folk, der trykker næserne flade mod ruden for at følge spillet i Baronens værelse, ville have spredt skandalen ud over hele egnen, som man nu må formode at de spreder historien om Jeppe i Baronens seng og derved gør den omvarende Magnus og hans korrektion i slutningen overflødig?

Jeg kan ikke se, at »Jeppe på Bjerget« har muligheder for at blive det store folkelige nummer endsiges en rigtig vedkommende film. Den er for misantropisk, for ubarmhjertig i sin konstante gåen stik imod den forsonende humor, og den er i midterafsnittet ikke fri for at kede, trods forsøg på at live det op med udbygningen af Jeppes drillerier overfor musikanterne og med lakajernes løslupne deltagelse i festen.

Der er mange danske klassikere, som savner deres endelige filmatisering. »Der var engang«, »Elverhøj«, »Præsten i Vejby«, »Hosekrammeren« o.s.v. og det må vel stå klart, at det bliver sværere og sværere at skabe adækvate endsiges relevante filmatiseringer af de mest klenodie-agtige klassikere. Spørgsmålet er, om det ikke også er tilfældet med »Jeppe på Bjerget«. Kan den ikke bære en filmatisering i den traditionelle, komiske udgave, hvad er der da tilbage af den kyniske historie? Jeg kan beundre forsøget på at finde svaret. Ikke mere.

JEPPE PÅ BJERGET

(Konge for en dag)

Danmark 1981. **P-selskab:** Nordisk Films Kompagni. Med støtte fra Det danske filminstitut ved konsulent Erik Crone. **P-leder:** Bo Christensen. **I-ledere:** Lene Christiansen, Christian Clausen/Ass: Michael Obel. **Instr:** Kaspar Rostrup. **Instr-ass:** Tom Hedegaard/Ass: Stine Monty. **Manus:** Kaspar Rostrup, Henning Bahs. **Script:** Birthe Frost. **Foto:** Claus Loof/Ass: Jesper Find. **Farve:** Eastman. **Lys:** Søren Sørensen, Michael Sørensen, Jørgen Kunz. **Grip:** Gunnar Nielsen. **Stills:** Rolf Konow. **Klip:** Lars Brydesen/Ass: Leif Axel Kjeldsen. **Ark/Dekor:** Søren Breum. **Rekvis:** Magnus Magnusson. Bjørn Hernes, Ivar Baungaard, Gary Gubbi Møller, Thorkild Slesbager. **Kost:** Ulla-Britt Søderlund (design), Annelise Siegstad. **Musik:** Erling D. Bjerno. **Tone:** Hans W. Sørensen, John Nielsen, Leif Jensen, Michael Dela, Nalle (= Carl Aage Hansen) **Make-up:** Annelise Lind, Elisabeth Bukkehøve, Lene Henriksen. **Medv:** Buster Larsen (Jeppe), Henning Jensen (Baronen), Benny Poulsen (Sekretær), Axel Strøbye (Ridefoged), Arthur Jensen (Jacobus), Claus Ryskjær (Peter Kane), Claus Nielsen (Peder Hammr), Benny Bjerregaard (Severin), Kurt Ravn (Erik Lakaj), Johnny Eliassen (Morten Lakaj), Frank Andersen (Jacob Lakaj), Søren Carlsbæk (Søren Læssøe Lange), Ole Ishøj (1. baron), Ove Verner Hansen (2. baron), Else Benedikte Madsen (Nille), Poul Møller (Jacob Skomager), Poul Thomsen (Moens Christoffersen), Eddie Karnil (Magnus Bissekrammer), Torber Zeller (1. bonde), William Kisum (2. bonde), Ingo Wentrup (Degn), Viggo Chr. Nielsen (Gammel inderste), Lykke Jensen (Marthe), Anders Hüttel (Jens), Johnny Bengtson (Niels), Henrik Grgic (Christoffer), Jørgen Klos (Lucas), Susen Warburg (1. kammerpige), Margrethe Koytu (2. kammerpige), Alf Maegård Klausen (1. musikant), Willy Jensen (2. musikant), Richard Nielsen (3. musikant), Jens Johansen (4. musikant), Helmut Wilke (5. musikant), Søren Steen (3. jæger), Mogens Nielsen (Køkkendren). **Længde:** min., 2490 m. **Censur:** Rød, **Udl:** Nordisk. **Prem:** 16.2.81 - Palads + Scala (Aalborg) + Regina (Århus) + Kosmorama (Esbjerg) + Bio (Herning) + Scala (Holstebro) + Kino (Horsens) + Kosmorama (Kolding) + Bio (Næstved) + Palads (Odense) + Rådhus-Teatret (Randers) + Scala (Roskilde) + Kino (Slagelse) + Lido (Vejle) + Kino-Palæet (Viborg).